

Nedlegging av jordbruksdrift og jordbruksarealer i Nord-Norge

Grete Stokstad

Antallet aktive bruk i Nord-Norge synker, men størstedelen av jorda holdes i hevd ved at drifta overtas av andre bruk. Men hvilke faktorer er det som avgjør om et areal drives videre eller går helt ut av produksjon?

Bakgrunn

I perioden 1999 til 2006 ble antallet aktive bruk i Nord-Norge redusert med nesten en tredjedel. Mye av dette arealet ble tatt i bruk av andre driftsenheter, slik at andre kunne ekspandere, og arealer er holdt i hevd. Følgelig økte gjennomsnittsbruket i Nord-Norge fra 164 dekar til 228 dekar i løpet av denne perioden.

Utleie av arealer har imidlertid en viss betydning for framtidig gjengroing da mange bruk leier ut mindre areal enn de selv søkte arealstøtte for tidligere. Noe av dette arealet er sikkert i bruk til aktivitet som ikke er berettiget arealstøtte (for eksempel hestehold). Vi har imidlertid grunn til å tro at dette også inkluderer mye areal som vi på sikt vil se gro til, da vi på 3Q-flater i Nord-Norge finner at det er mer gjengroingsareal på areal som er leid ut enn på areal som tilhører hovedbruket.

Et eksempel på bygninger i sterkt forfall og areal ute av drift, Vadsø. Foto: O. Puschmann, Skog og landskap.

Problemstilling

Omtrent en tredjedel av eiendommene som var i drift som hovedbruk i 1999 finnes ikke igjen som eiendom det søkes arealstøtte for i 2006. Det vil si at dette er arealer som i stor grad er tatt ut av jordbruksdrift. Vi har sett nærmere på hvilke driftsenheter som legges ned, og hvilke eiendommer som ikke blir leid ut etter en slik nedlegging av drifta ved å se på data fra søknad om produksjonstilskudd i 1999 og 2006 fra Statens Landbruksforvaltning. Dette kan hjelpe oss til å se hvor det er mest sannsynlig med nedlegging og gjengroing framover om en ikke setter inn spesielle tiltak.

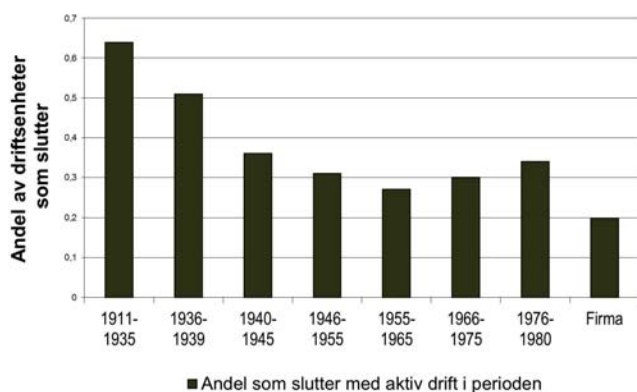
Størrelse på arealer

Analysene viser at størrelsen på driftsenheten, inkludert både eget og leid areal, er viktig for om et bruk skal fortsette i drift eller ikke. Det er en fordel at dette arealet tilhører hovedbruket, men mer leid areal kan kompensere for mindre eget areal for å redusere sannsynligheten for nedlegging av drifta.

Når det gjelder hvilke eiendommer som tas i bruk av andre gårdsbrukere, så er det imidlertid størrelsen på eiendommen som er viktig. Det er naturlig nok mere interessant å leie/ta i bruk større eiendommer enn mindre eiendommer når tilgangen på areal er god. Det vil si at eiendomsstrukturen har betydning. De som allerede leide ut noe areal i 1999, de leide fortsatt ut arealer etter at de selv la ned drifta.

Landbruksproduksjon

Hvilke landbruksproduksjoner en drev i 1999 har stor innvirkning. En allsidig drift med både melkeproduksjon og sau gjør at en har svært liten sannsynlighet for å slutte innen 2006. Det å kun drive med grovfôrproduksjon eller en liten besetning med sau (under ca 25 søyer) gir størst sannsynlighet for å slutte. De som drev med storfe, geit eller sauehold av litt omfang men til tross for dette la ned drifta på bruket, har også størst sannsynlighet for at arealene ble tatt i bruk av andre brukere da de la ned drifta.

Figur 1: Andelen bruk som la ned i perioden 1999 til 2006 fordelt på ulike aldersgrupper (fødselsår) for enmannsforetak og andre selskapsformer (firmatype 1999).

Alder og driftsform

Foretak som ikke er enmannsforetak i 1999 (ofte samdrifter) har lavere tilbøyelighet til å legge ned drifta enn driftsenheter som er enmannsforetak, uansett hvilke aldersgruppe en sammenligner med.

Figur 1 viser videre at det er bønder i alle aldersgrupper som legger ned landbruksdriften, og at tendensen øker med økende alder. Alder har liten innvirkning på om arealene blir leid ut eller ikke etter nedlegging av egen drift. En ser imidlertid i den aller eldste gruppa, så er det en tendens til at eiendommene i mindre grad blir leid ut. Dette tolker vi som at når pensjonister driver landbruk, så er det ofte fordi det ikke er noen til å ta over drifta av arealene.

Lokalisering i forhold til andre bruk

Lokalisering av bruket i forhold til andre bruk er en viktig faktor for å forklare om arealene blir leid ut til andre eller ikke. Vi har gruppert brukene etter antall andre driftsenheter innenfor 6 km. Det er helt klart at desto flere naboer en har, desto større sannsynlighet er det for at arealene blir leid ut. Lokalisering i forhold til andre bruk har noe betydning, men er imidlertid langt mindre viktig for om en selv skal legge ned landbruksdrifta eller ikke.

Geografisk lokalisering

Generelt sett så viser produksjonstilskudd-dataene at det er en økende tendens til nedlegging av bruk i drift om en går fra sør og nord-østover til Finnmark. Den økte tendens i Troms og spesielt i mange fjordområder kan i stor grad forklares ut fra driftsform og størrelse på bruk. Men det å være lokalisert i Finnmark er i seg selv en faktor som øker sannsynligheten for at bruk legges ned, og at arealer ikke leies ut etter at en legger ned drifta.

I tillegg har vi sett at når det gjelder nedlegging av driftsenheten så er det en større tendens til nedlegging gitt at en befinner seg på kysten av Troms og Finnmark, eller i skogområdene i Nord-Norge enn i andre områder. Med hensyn til hvilke arealer som ikke leies ut, så er det lokalisering i fjellområdene og skogområdene som i seg selv bidrar til reduser sannsynlighet for utleie av arealene.

Det er større sjans for at et foretak langs kysten av Nordland skal fortsette med drift enn et bruk i jordbruksregion 9 Kysten av Troms og Finnmark. Bildene viser et aktivt jordbruk i begge regionene. Fra Vega i Nordland og Vadsø i Finnmark.

Foto: O. Puschman, Skog og landskap.